

BABİL

VEYA

ŞİDDETİN GEREKLİLİĞİ

*Oxford Çevirmenler Devriminin
Gizemli Hikâyesi*

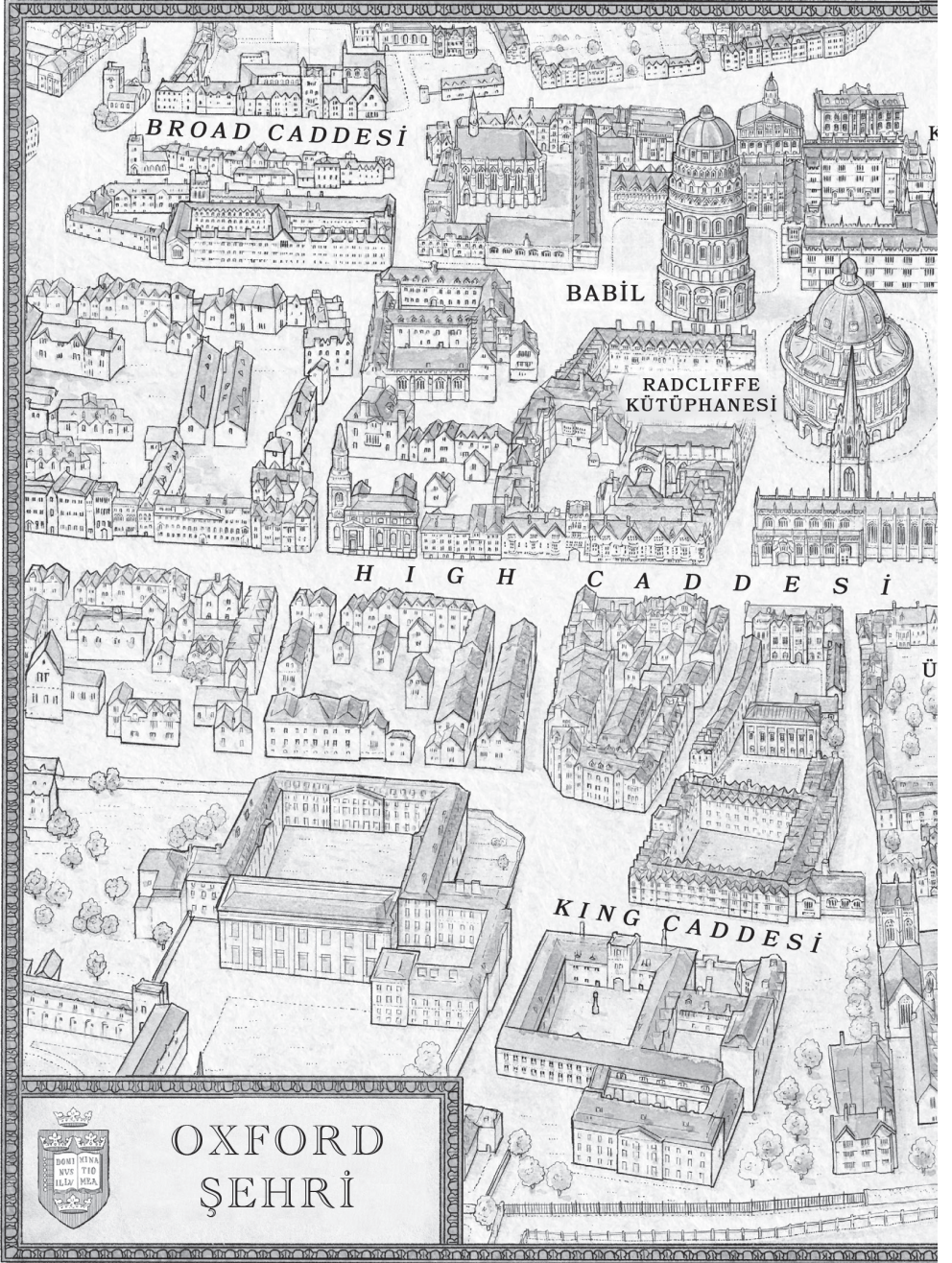
R.F. KUANG

Çeviren
Güneş Becerik Demirel

Bu roman tamamıyla kurgusal bir eserdir. İçinde betimlenen adlar, karakterler ve olaylar yazarın hayal gücünün ürünüdür. Yaşayan ya da ölmüş gerçek kişilerle, olaylarla veya mekânlarla kurulabilecek benzerlikler tamamen rastlantısaldır.

Dünyanın tüm ışığı ve kahkahası olan Bennett için.

BROAD CADDESİ

BABİL

RADCLIFFE
KÜTÜPHANESİ

H I G H C A D D E S İ

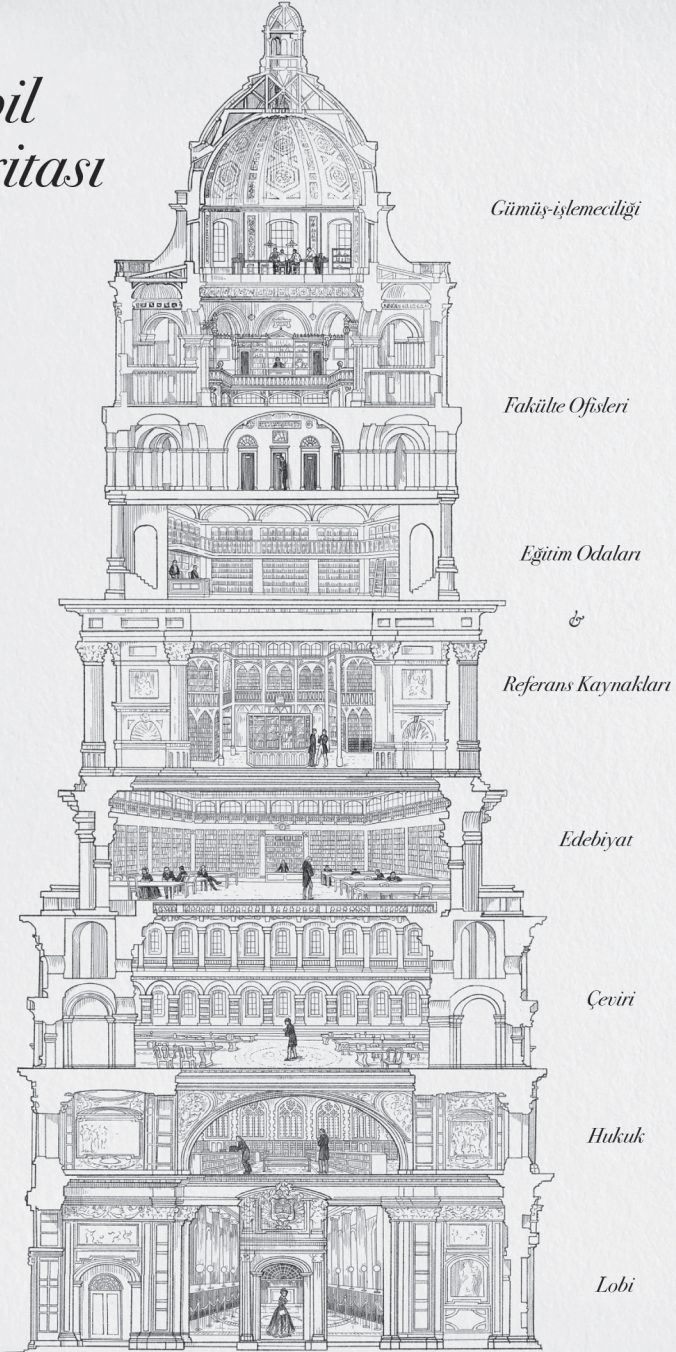
KING CADDESİ

OXFORD
ŞEHİRİ

Babil Haritası

*Yazarın Tarihsel İngiltere ve
Özellikle Oxford Üniversitesi Betimlemeleri
Hakkındaki Notu*

Bir Oxford romanı yazmanın zorluğu, Oxford'da zaman geçirmiş olan herkesin, sizin Oxford betimlemenizin kendi anılarıyla örtüşüp örtüşmediğini belirlemek için metninizi didik didik incelemesidir. Eğer Oxford hakkında yazan bir Amerikalıysanız daha da kötü, çünkü Amerikalılar ne bilir ki? Savunmamı burada sunuyorum:

Babil spekülâtif bir kurgu eseri olduğundan, tarihi gümüşleme (buna birazdan değineceğim) tarafından tamamen değiştirilen Oxford'un 1830'lu yıllardaki fantastik bir versiyonunda geçiyor. Yine de erken Victoria dönemi Oxford'undaki yaşamla ilgili tarihsel kayıtlara olabildiğince sadık kalmaya ve yanlışları sadece anlatıya fayda sağladıklarında sunmaya çalıştım. 19. yüzyılın başlarındaki Oxford'a yapacağım atıflar için çeşitli kaynakların yanı sıra James J. Moore'un hayli eğlenceli *The Historical Handbook and Guide to Oxford*'dan (1878) ve M.G. Brock ve M.C. Curthoys tarafından derlenen (sırasıyla 1997 ve 2000) *The History of the University of Oxford*'un VI. ve VII. ciltlerinden yararlandım.

Hitabet ve hayatın genel dokusu için (19. yüzyılın başlarında kullanılan ve çağdaş Oxford argosundan epey farklı olan Oxford argosu gibi)¹ Alex Chalmer'ın *A History of the Colleges, Halls, and Public Buildings Attached to the University of Oxford, Including the Lives of the Founders* (1810), G.V. Cox'un *Recol-*

1 Örneğin ben Oxford'dayken hiç kimsenin High Caddesi'nden "High" olarak söz ettiğini duymadım ama G.V. Cox bize aksini söylüyor.

lections of Oxford (1868), Thomas Mozley'nin *Reminiscences: Chiefly of Oriel College and the Oxford Movement* (1882) ve W. Tuckwell'in *Reminiscences of Oxford* (1908) gibi başlıca kaynaklara başvurdum. Kurgu eserler bize o dönemin yaşam biçimi hakkında pek çok bilgi verebildiği için ya da en azından bu şekilde algılandığı için, araya Cuthbert M. Bede'nin *The Adventures of Mr. Verdant Green* (1857), Thomas Hughes'un *Tom Brown at Oxford* (1861) ve William Makepeace Thackeray'in *The History of Pendennis* (1850) gibi romanlarından detaylar da serpiştirdim. Geri kalan her şey için kendi anılarıma ve hayal gücüme başvurdum.

Oxford'a aşına olanlar ve, "Hayır, öyle değil!" diye itiraz etmeye can atanlar için şimdi birtakım tuhaflıkları açıklayacağım. Oxford Birliği 1856'ya kadar kurulmadığından, bu romanda 1823'te kurulan öncüsü Birleşik Münazara Cemiyeti adıyla anılıyor. Çok sevdiğim Vaults & Garden adındaki kafe 2003'ten önce yoktu ancak orada o kadar çok zaman geçirdim (ve o kadar çok çörek yedim ki) Robin'i ve beraberindekileri aynı zevklerden mahrum edemezdim. Romanda betimlenen Twisted Root aslında yok ve bildiğim kadarıyla Oxford'da bu adı taşıyan bir pub bulunmuyor. Winchester Caddesi'nde Taylor's diye bir dükkân olmamasına karşın High Caddesi'ndeki Taylors epey hoşuma gidiyor. Oxford Şehitleri Anıtı gerçekten var ancak bu romanın sona erdiği tarihten üç yıl sonrasına, 1843'e kadar tamamlanmamış. Sırf hoş bir referans olsun diye, yapım tarihini biraz öne aldım. Kraliçe Victoria'nın taç giyme töreni 1839'da değil, Haziran 1838'de gerçekleşmiş. Oxford-Paddington Demiryolu 1844'e kadar döşenmemiş ama kitapta birkaç yıl önce inşa edilmesinin iki nedeni var: Birincisi, değiştirilmiş tarih göz önüne alındığında böylesinin daha mantıklı olması; ikincisi ise karakterlerimi Londra'ya biraz daha hızlı ulaştırma gerekliliği.

Erken Victoria dönemindeki herhangi bir sosyal etkinlikten çok çağdaş bir Oxbridge¹ Mayıs Balosu'na benzeyen anma

1 Oxford ve Cambridge üniversitelerini belirtmek için kullanılan terim. -çn

balosu hakkında ise sanatsal açıdan oldukça özgür davrandım. Örneğin, istiridyenin erken Victoria dönemi yoksullarının temel yiyeceği olduğunun farkındayım ancak onu lüks bir yiyecek olarak yansıtmayı seçtim çünkü Cambridge'deki Magdalene Koleji'nin 2019 Mayıs Balosu'nda edindiğim izlenim bu yöndeydi – buz kalıplarının üstünde yığınlarca istiridyeye vardı. (El çantamı yanıma almamıştım; telefonumu, şampanya kadehimi ve istiridyeyi tek elimle tutmaya çalışmamın sonucunda şampanyayı yaşlı bir adamın şık ayakkabılarının üzerine dökmüştüm.)

Babil olarak da bilinen Kraliyet Çeviri Enstitüsü'nün tam olarak bulunduğu yer bazılarının kafasını karıştırabilir. Çünkü Babil'e yer açmak için coğrafya üzerinde çarpıtmalar yaptım. Bodleian Kütüphaneleri, Sheldonian Tiyatrosu ve Radcliffe Camera arasında yeşil bir alan hayal edin. Şimdi bu alanı iyice büyütün ve Babil'i tam ortasına koyun.

Eğer başka tutarsızlıklar bulursanız, kendinize bunun bir kurgu eser olduğunu hatırlatmayı ihmal etmeyin.

I. KİTAP

BİRİNCİ BÖLÜM

Que siempre la lengua fue compañera del imperio; y de tal manera lo siguió, que junta mente començaron, crecieron y florecieron, y después junta fue la caída de entrambos.

Dil her zaman imparatorluğun yoldaşı olmuştur; sözgelimi hayata birlikte atılırlar, büyürler ve serpilirler. Ve sonra, birlikte düşerler.

*Antonia de Nebrija,
Gramática de la lengua castellana*

Profesör Richard Lovell, Kanton'un dar sokaklarından geçerek günlüğündeki silik adrese giden yolu bulduğunda, evde sağ kalan tek kişi o oğlandı.

Hava kötü kokuyordu ve yerler kaygandı. Yatağın başucundaki su sürahisine dokunulmamıştı. Oğlan ilk başta öğürmekten çok korktuğu için su içmemişti, şimdi de sürahiyi kaldıramayacak kadar halsizdi. Uyku veren, yarı rüyadaymış gibi hissettiren bir sis perdesine gömülmüş olmasına karşın bilinci hâlâ yerindeydi. Az sonra derin bir uykuya dalacağını ve uyanamayacağını biliyordu. Bir hafta önce büyükanne ve büyükbabasının, ertesi gün teyzelerinin ve bir gün sonra da İngiliz Bayan Betty'nin başına gelen de buydu.

Annesi o sabah can vermişti. Cesedinin yanında yatıyor, tenine yayılan maviliklerin ve morlukların koyulaşmalarını izliyordu. Annesinin ona söylediği son şey, soluk almadan, dudaklarını kıpırdatarak ağzından çıkardığı iki hecelik adıydı. Sonra yüzü gevşemiş ve çarpılmıştı. Dili ağzından dışarı sarkmıştı. Oğlan

onun buğulu gözlerini kapatmaya çalışmıştı ama gözkapakları yeniden açılıp durmuştu.

Profesör Lovell kapıyı çaldığında kimse cevap vermedi. Ön kapıyı tekmeleyerek açtığına kimse şaşkınlıkla haykırmadı – kapı kilitliydi çünkü hırsızlar mahalledeki evleri soyup soğana çeviriyorlardı ve evlerinde çok az değerli eşya olmasına karşın, oğlan ve annesi hastalık onları da pençesine almadan önce birkaç saatlik huzur istemişlerdi. Oğlan yukarı kattan gelen gürültüleri duymuştu ama kendinde umursayacak gücü bulamamıştı.

Artık sadece ölmek istiyordu.

Profesör Lovell merdivenlerden yukarı çıktı, odaya girdi ve uzun süre oğlanın başında durdu. Yataktaki ölü kadını fark etmedi veya fark etmemeyi seçti. Oğlan, Profesör Lovell'ın gölgesinde kıpırdamadan yatarken, bu uzun boylu, siyahlar içindeki solgun silüetin canını almak için mi geldiğini merak etti.

Profesör Lovell, “Kendini nasıl hissediyorsun?” diye sordu.

Oğlan cevap veremeyecek kadar zor nefes alıp veriyordu.

Profesör Lovell yatağın yanına çömeldi. Ön cebinden ince bir gümüş külçe çıkarıp oğlanın çıplak göğsüne koydu. Metal tenini buz gibi yakınca oğlan irkildi.

Profesör önce Fransızca, “*Triacle*,” dedi. Sonra da İngilizce, “Pekmez,” dedi.

Suluk beyaz külçe parlıyordu. Nereden geldiği anlaşılmayan tekinsiz bir çınlama, bir şarkı duyuldu. Oğlan sızlanarak yana doğru kıvrıldı ve dili sarsakça ağzının etrafında dolaştı.

“Dayan biraz,” dedi Profesör Lovell. “Ağzına gelen tadı yut.”

Aradan saniyeler geçti. Oğlanın nefesi düzene girdi. Gözlerini açtı. Artık Profesör Lovell'ı daha net görebiliyordu; barut rengi gözlerini ve ancak bir yabancıнын yüzüne ait olabilecek kavisli burnunu seçebiliyordu – buna *gaga burun* diyorlardı çünkü bir şahinin gagasını andırıyordu.

Profesör Lovell, “Şimdi nasıl hissediyorsun?” diye sordu.

Oğlan derin bir nefes daha aldı. Sonra şaşılacak kadar iyi bir İngilizceyle, “Şekerli. Tadı çok şekerli...” dedi.

“Güzel. Demek ki işe yaradı.” Profesör Lovell gümüş külçeyi cebine geri koydu. “Burada hayatta olan başka biri var mı?”

Oğlan, “Hayır,” diye fısıldadı. “Sadece ben varım.”

“Geride bırakamayacağın bir şey var mı?”

Oğlan bir süre sessiz kaldı. Bir sinek annesinin yanağına kondu ve yüzünde gezindi. Oğlan sineği kovmak istedi ama eli ni kaldıracak gücü yoktu.

“Bir cesedi götüremem,” dedi Profesör Lovell. “Özellikle de gideceğimiz yere.”

Oğlan uzun süre annesine baktı.

Sonunda, “Kitaplarım,” dedi. “Yatağın altındalar.”

Profesör Lovell yatağın altına eğildi ve dört kalın cilt çıkardı. İngilizce yazılmış kitapların sırtları kullanılmaktan yıpranmıştı, bazı sayfalar o kadar incelmışti ki yazılar güçlkle okunuyordu. Profesör kitaplara göz atarken ister istemez gülümsedi ve onları çantasına koydu. Sonra kollarını oğlanın kırılğan gövdesinin altına soktu ve onu kucaklayarak evden çıkardı.

1829’da, daha sonra Asya kolerası olarak anılan salgın hastalık Kalküta’dan Bengal Körfezi yoluyla Uzakdoğu’ya – önce Siam’a, sonra Manila’ya ve nihayet ticaret gemileriyle, susuz kalmış, gözleri çökmüş denizcilerin atıklarını Pearl Nehri’ne boşaltarak binlerce kişinin su içtiği, çamaşır yıkadığı, yüzdüğü ve banyo yaptığı suyu kirletmesiyle Çin kıyılarına kadar yayıldı. Kanton’u bir gelgit dalgası gibi vurdu ve limandan iç kısımdaki yerleşim yerlerine doğru hızla ilerledi. Oğlanın mahallesi haftalar içinde hastalığa yenik düştü, bütün aileler evlerinde çaresizce telef oldu. Profesör Lovell oğlanı Kanton sokaklarının dışına taşıırken, dışarıdaki herkes çoktan ölmüştü.

Oğlan her şeyi İngiliz Fabrikası’ndaki temiz, iyi aydınlatılmış bir odada, o güne kadar dokunduğu her şeyden daha yumuşak ve beyaz örtülere sarılmış olarak uyandığında öğrendi. Bunlar rahatsızlığımı ancak bir parça hafifletiyordu. Ateşler içinde yanıyordu ve dili ağzının içinde ağır, kumlu bir taş gibi duruyordu. Bedeninin üstünde süzülüyormuş gibi hissediyordu. Profesör

ne zaman konuşsa şakaklarına saplanan keskin ağrılara kırmızı ışık patlamaları eşlik ediyordu.

Profesör Lovell, “Çok şanslısın,” dedi. “Bu hastalık neredeyse dokunduğu her şeyi öldürüyor.”

Bu yabancıнын uzun yüzünden ve açık gri gözlerinden etkilenen oğlan ona uzun uzun baktı. Bakışlarının bulanıklaşmasına izin verirse, yabancı kocaman bir kuşa dönüşüyordu. Bir kargaya. Hayır, yırtıcı bir kuşa. Saldırgan ve güçlü bir şeye.

“Ne dediğimi anlayabiliyor musun?”

Oğlan kupkuru dudaklarını yaladı ve mırıldanarak cevap verdi.

Profesör Lovell başını iki yana salladı. “İngilizce. İngilizce konuş.”

Oğlanın boğazı yanıyordu. Öksürdü.

“İngilizce konuştuğumu biliyorum.” Profesör Lovell’in sesi uyaran bir tondaydı. “Kullan onu.”

“Annem,” dedi oğlan nefes nefese. “Annemi unuttunuz.”

Profesör Lovell cevap vermedi. Hemen ayağa kalktı ve gitmeden önce dizlerini silkeledi, gerçi oğlan, profesörün oturduğu birkaç dakika boyunca dizlerinin nasıl tozlandığını anlayamadı.

Ertesi sabah oğlan bir kâse çorbayı öğürmeden içebildi. Ondan sonraki sabah başı fazla dönmeden ayağa kalkabilmesine karşın dizleri kullanılmamaktan o kadar çok titredi ki düşmemek için yatak çerçevesine tutunmak zorunda kaldı. Ateşi düştü, iştahı arttı. O öğleden sonra tekrar uyandığında, çorba kâsesinin yerinde iki kalın dilim ekmek ve bir parça dana rostonun olduğu bir tabak buldu. Bunları açlıktan gözü dönmüş hâlde, elleriyle silip süpürdü.

Günün büyük bir kısmını rüyasız bir uykuda geçirdi ve uykusu Bayan Piper denilen, yastıklarını kabartan, ferah ve serin mendillerle alnını silen neşeli ve balıketli bir kadının gelişiyile düzenli olarak kesintiye uğradı. Kadın o kadar tuhaf bir aksanla İngilizce konuşuyordu ki oğlan her seferinde sözlerini birkaç kez tekrarlamasını istemek zorunda kaldı.

İlk seferinde kadın, “Aman Tanrım,” dedi. “Herhalde daha önce bir İskoç’la karşılaşmadın.”

“Bir... İskoç mu? İskoç nedir?”

“Hiç merak etme.” Bayan Piper oğlanın yanağını okşadı. “Yakında Büyük Britanya’nın düzenini öğrenirsin.”

O akşam Bayan Piper oğlana yine yemeğini –ekmekle dana rosto– getirdi ve profesörün onu çalışma odasında görmek istediğini haber verdi. “Odası yukarıda. Sağdan ikinci kapı. Önce yemeğini bitir, profesör hiçbir yere gitmiyor.”

Oğlan yemeğini çabucak yedi ve Bayan Piper’ın yardımıyla giyindi. Nereden geldiğini bilmediği bu Batılı giysileri kısa ve sıksa bedenine şaşılacak kadar iyi uymuşlardı ancak o sırada buna kafa yoramayacak kadar yorgundu.

Merdivenlerden yukarı çıkarken titremesinin sebebinin yorgunluk mu yoksa kaygı mı olduğunu bilmiyordu. Profesörün çalışma odasının kapısı kapalıydı. Oğlan bir an durup soluklandıktan sonra kapıyı çaldı.

Profesör, “İçeri gel,” diye seslendi.

Kapı çok ağırdı. Oğlan kapıyı açabilmek için sert ahşaba yaslanmak zorunda kaldı. İçeri girince kitapların keskin, mürekkepli kokusu başını döndürdü. Odada yığınlarca kitap vardı, bazıları özenle raflara dizilmişti, bazıları odanın çeşitli yerlerinde düzensiz piramitler oluşturmuştu, bazıları yere saçılmıştı ve bazıları ise bu loş labirente gelişigüzel yerleştirilmiş gibi görünen masaların kenarında, her an düşecekmiş gibi duruyordu.

“Buradayım.” Profesör âdeta kitaplıkların arkasına saklanmıştı. Oğlan en ufak bir hareketiyle piramitleri devirmekten korkarak, temkinli bir biçimde odada ilerledi.

“Çekinme.” Profesör kitaplarla, dağınık kâğıtlarla ve zarflarla kaplı, büyük bir masanın ardında oturuyordu. Oğlana karşısına oturmasını işaret etti. “Burada bir şeyler okumana izin verdiler mi? İngilizce sorun olmadı mı?”

“Bazı şeyler okudum.” Oğlan temkinli bir biçimde, ayağının dibine yığılmış olan ciltlerin –Richard Hakluyt’un gezi notları–

nın– üstüne basmamaya gayret ederek oturdu. “Çok fazla kitabımız yoktu. Elimizdekileri okumak zorunda kaldım.”

Hayatı boyunca Kanton’dan hiç ayrılmamış biri için, oğlanın İngilizcesi hayli iyiydi. Sadece belli belirsiz bir aksanla konuşuyordu. Bunu Bayan Elizabeth Slate adında İngiliz bir kadına borçluydu. Oğlan kendini bildi bileli yanlarında yaşayan bu kadına Bayan Betty derdi. Onun evlerinde ne işi olduğunu hiç anlamazdı; ailesi bir hizmetkârı, özellikle de bir yabancıyı çalıştıracak kadar varlıklı değildi ama biri maaşını ödüyor olmalıydı çünkü Bayan Betty salgın çıktığında bile gitmemişti. Kantoncası şehirdeki işlerini halletmesine yetecek kadar iyiydi ama oğlanla yalnızca İngilizce konuşurdu. Tek görevi oğlanla ilgilenmek gibi görünüyordu ve oğlan öncelikle Bayan Betty’le sonra da limandaki İngiliz denizcilerle sohbet ederek akıcı konuşmaya başlamıştı.

Okuması, konuşmasından daha iyiydi. Oğlan dört yaşında bastığından beri, yılda iki defa tamamı İngilizce kitaplarla dolu olan büyük bir paket almıştı. Gönderenin adresi Londra’nın hemen dışındaki Hampstead’de bulunan, Bayan Betty’nin aşına olmadığı ve tabii ki oğlanın hiç tanımadığı bir yerdi. Oğlan ve Bayan Betty her koşulda mum ışığında otururlardı ve parmaklarını gayretli bir şekilde her bir sözcüğün üzerinde gezdirerek, onları yüksek sesle okurlardı. Oğlan büyüdüğünde, bütün öğleden sonralarını yıpranmış sayfaları tek başına inceleyerek geçirir oldu. Maalesef bir düzine kitap onu ancak altı ay idare ettiğinden her birini defalarca okurdu ve bir sonraki teslimat gelene kadar neredeyse hepsini ezberlerdi.

Şimdi, durumu tamamen kavrayamasa bile o paketlerin profesörden geldiğini tahmin ediyordu.

“Okumaktan çok keyif alıyorum,” dedi halsizce. Ardından biraz daha konuşması gerektiğini düşünerek, “Ve hayır – İngilizce sorun olmadı,” diye ekledi.

“Çok güzel.” Profesör Lovell arkasındaki raftan bir cilt aldı ve masanın üstünde kaydırdı. “Herhalde bunu daha önce görmedin, değil mi?”